

САНАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА: ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОГРАМИ ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

У життєвому циклі кожного суб'єкта господарювання може настати стадія його функціонування в умовах кризи. Суть антикризового управління підприємством полягає в його умінні пристосуватися до зміни матеріально-технічних, економічних і організаційних чинників – це гарантія не тільки його виживання, але й процвітання.

Ключові слова: банкрутство, санація, кризові явища, підприємство, відновлення платоспроможності, фінансова криза, антикризові заходи.

Формування економіки України на принципах ринкових відносин та стрімкий розвиток світових процесів глобалізації сприяли виникненню нових функцій держави, зокрема щодо захисту всіх суб'єктів права власності та господарювання. З'явилися раніше не відомі українському суспільству правові інститути, що регулюють правовідносини в цій сфері. Одним із таких став інститут банкрутства. За своєю суттю банкрутство, як цивільно-правова категорія, є невід'ємною частиною ринкової економіки, природним процесом конкурентної боротьби, під час якої слабкі підприємства вибувають з цього процесу, а натомість держава отримує економічно міцних, конкурентоспроможних суб'єктів господарювання. Водночас, у процесі банкрутства набули поширення порушення законодавства, що його регулює, факти фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства та незаконних дій у разі банкрутства, що й визначає актуальність цієї проблеми.

Проявом функціонування підприємства на стадії кризи є зниження кількісних та погіршення якісних ознак функціонування підприємства, яке зумовлює порушення спочатку "показників – індикаторів життєздатності" підприємства як мікроекономічної системи, а внаслідок призводить до порушення стану фінансової рівноваги, яке підприємство не в змозі самостійно відновити. Незважаючи на позитивні зрушення в економіці України протягом останніх років, світова фінансова криза у 2008-2010 рр. призвела до збільшення кількості фінансово неспроможних підприємств у кожному виді економічної діяльності.

У життєвому циклі кожного суб'єкта господарювання може настати стадія його функціонування в умовах кризи. Циклічність економічних процесів, їх повторюваність є закономірністю у функціонуванні ринкової економіки. Державна статистика свідчить, що з часу набуття чинності Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (1992 р.) [1] через процедуру банкрутства пройшло понад 100 тис.

Сьогодні на фоні негативної загальноекономічної ситуації спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості порушених справ про банкрутство. Щоправда, лише 35-45 % підприємств, на які подано позови, оголошуються банкрутами [8]. Станом на початок 2010 р. загальна кількість підприємств, які перебували у процедурах банкрутства, становила 14 642. Із 502 припинених у 2009 р. справ про банкрутство підприємств лише 9 суб'єктів господарювання використали механізм санації з метою відновлен-

ня платоспроможності боржника, 452 підприємства було ліквідовано. За даними зведеної інформації по Державному департаменту з питань банкрутства станом на 01.08.2010 р. загальна кількість підприємств, які перебувають в процедурах банкрутства – 15 546, кількість припинених протягом липня 2010 р. справ – 601, з них: шляхом відновлення платоспроможності – 19 (через укладення мирової угоди – 4; виконання боржником усіх зобов'язань перед кредиторами – 15); з інших підстав – 110; ліквідовано – 469.

Водночас, банкрутство підприємства та його ліквідація означають не тільки збитки для акціонерів, кредиторів, виробничих партнерів, споживачів продукції, а й зменшення податкових надходжень у бюджет, а також збільшення безробіття, що теж може стати одним із факторів макроекономічної нестабільності.

Банкрутство підприємств – це наслідок глибокої фінансової кризи [7]. Під фінансовою кризою розуміють фазу розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей впливу його керівництва на фінансові відносини. На практиці з кризою зазвичай ідентифікується загроза неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльність його в неприбутковій зоні або брак у фірми потенціалу для успішного функціонування. З позиції фінансового менеджменту кризовий стан підприємства полягає в його неспроможності здійснювати фінансове забезпечення поточної виробничої діяльності. Фінансову кризу на підприємстві характеризують за трьома параметрами: джерела (фактори) виникнення; вид кризи; стадія розвитку кризи. Ідентифікація зазначених ознак уможливило правильне визначення діагнозу фінансової неспроможності підприємства та підбір найефективніших санаційних заходів. Для цього передусім необхідно ідентифікувати причини фінансової неспроможності суб'єкта господарювання.

Фактори, які можуть зумовити фінансову кризу на підприємстві, заведено поділяти на зовнішні, або екзогенні (які не залежать від діяльності підприємства), та внутрішні, або ендогенні (що залежать від підприємства). Вплив зовнішніх факторів кризи переважно має стратегічний характер. Вони зумовлюють фінансову кризу на підприємстві, якщо менеджмент помилково або несвоєчасно реагує на них, тобто якщо немає системи раннього попередження та реагування, одним із завдань якої є прогнозування банкрутства чи така система функціонує недосконало. Важливою передумовою застосування правильних антикризових заходів є ідентифікація глибини фінансової кризи. Ідентифікація фази фінансової кризи є необхідною передумовою правильною та своєчасною реакції на неї.

Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" дає наступне визначення поняття "суб'єкт банкрутства". Суб'єктом банкрутства вважається боржник, неспроможність якого виконати свої грошові зобов'язання встановлено господарським судом. Відновити платоспроможність, забезпечити стійке зростання й уникнути банкрутства суб'єкта господарювання можна шляхом використання процедури санації – системи заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямованої на оздоровлення фінансово-господарського становища

боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової, виробничої структури боржника [1]. Тобто це система фінансових заходів щодо фінансового оздоровлення підприємства, спрямованих на запобігання оголошення підприємства-боржника банкрутом, його ліквідації. Банкрутство є останньою фазою процесу впливу фінансової кризи на діяльність підприємства.

Проте аналіз сучасної практики свідчить, що досвід проведення санації підприємств майже відсутній із причин недосконалості процедури визнання підприємства банкрутом, низького рівня підготовки менеджерів з антикризового фінансового управління, відсутності спеціалізованих консультаційних та навчальних центрів з питань управління фінансами в умовах кризи.

Санація підприємства – комплекс послідовних, взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного, соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання з кризи і відновлення або досягнення його прибутковості та конкурентоспроможності в довготерміновому періоді. Тобто санація – це сукупність усіх можливих заходів, які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення.

Особливе місце у процесі санації посідають заходи фінансово-економічного характеру, які відображають фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємств. Джерелами фінансування санації можуть бути кошти, залучені на умовах позики або на умовах власності; на поворотній або безповоротній основі.

Метою фінансової санації є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності й платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру. Санаційні заходи організаційно-правового характеру спрямовані на вдосконалення організаційної структури підприємства, організаційно-правових форм бізнесу, підвищення якості менеджменту, звільнення підприємства від непродуктивних виробничих структур, поліпшення виробничих стосунків між членами трудового колективу тощо. У цьому контексті розрізняють два види санації: санація зі збереженням існуючого юридичного статусу підприємства-боржника та санація зі зміною організаційно-правової форми та юридичного статусу санованого підприємства (реорганізація).

Виробничо-технічні санаційні заходи пов'язані насамперед з модернізацією та оновленням виробничих фондів, зі зменшенням простоїв та підвищенням ритмічності виробництва, скороченням технологічного часу, поліпшенням якості продукції та зниженням її собівартості, вдосконаленням асортименту продукції, що випускається, пошуком та мобілізацією санаційних резервів у сфері виробництва.

Оскільки санація підприємства пов'язана зазвичай зі скороченням зайвого персоналу, велике значення мають санаційні заходи соціального ха-

рактеру. Особливо це стосується фінансового оздоровлення підприємств-гігантів. У такому разі звільнення працівників може призвести до соціальної нестабільності в регіоні. Саме тому потрібно вести помірковану політику звільнення у взаємозв'язку з реалізацією соціального плану проекту санації. Тут можуть бути передбачені такі заходи, як створення та фінансування системи перепідготовки кадрів, пошук і пропозиція альтернативних робочих місць, додаткові виплати з безробіття, надання звільненим працівникам позик тощо.

На методи та форми проведення санації вплинули розвиток економічної теорії; еволюція ролі держави як регулятора ринкової економіки; макроекономічні зміни в країнах колишнього соціалістичного блоку та зумовлений цими змінами трансформаційний спад; нові підходи до приватизації (реприватизації) підприємств. Вивчаючи теоретичну і практичну базу санації підприємств, ознайомлюємося з основними проблемами, що становлять предмет досліджень економістів у цій галузі. Предметом дискусій провідних учених є питання, пов'язані з методами прогнозування банкрутства підприємств, класифікацією фінансових джерел санації та послідовністю їх мобілізації; змістом контролінгу санації, порядком проведення санаційного аудиту; формами та розмірами державної фінансової підтримки підприємств; санаційними пріоритетами; швидкістю фінансового оздоровлення; приватизаційними аспектами санації підприємств тощо.

Література

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 05.07.1999 р.
2. Андрущак Є.М. Діагностика банкрутства українських підприємств / Є.М. Андрущак // Фінанси України : журнал. – 2004. – № 9. – С. 118-124.
3. Бджола В.Д. Финансовая санация предприятия: формы и источники / В.Д. Бджола // Финансовые исследования. – 2002. – № 4. – С. 48-52.
4. Білошкурський М.В. Деякі особливості діагностики кризового стану підприємства / М.В. Білошкурський // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 3. – С. 85-89.
5. Грамотенко Т. Банкрутство підприємств: економ. аспекти / Т. Грамотенко. – М. : Изд-во ЮНИТИ, 1998. – 176 с.
6. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посібн. / М.Я. Коробов. – К. : Вид-во "Т-во "Знання", КОО, 200. – 378 с.
7. Леонов Д.В. Финансова криза та український бізнес / В.Д. Леонов // Цінні папери України. – 2008. – № 42. – С. 17-20.
8. Державний департамент з питань банкрутства. [Електронний ресурс]. – Доступний за <http://www.sdb.gov.ua>.

Дуда С.Т., Турянский А.И. Санация предприятия: обоснование программы осуществления и экономические последствия

В жизненном цикле каждого субъекта ведение хозяйства может наступить стадия его функционирования в условиях кризиса. Суть антикризисного управления предприятием заключается в его умении приспособиться к изменению материально-технических, экономических и организационных факторов – это гарантия не только его выживания, но и процветания.

Ключевые слова: банкрутство, санация, кризисные явления, предприятие, возобновление платежеспособности, финансовый кризис, антикризисные мероприятия.

Duda S.T., Turyanskiy A.I. Sanaciya of enterprise: ground of the program of realization and economic consequences

In the vital loop of every subject a menage can come the stage of his functioning in the conditions of crisis. Essence of anticrisis management an enterprise consists in ability of him to adjust to the change of material and technical, economic and organizational factors is the guarantee of not only his survival but also prosperity.

Keywords: Bankruptcy, sanation, crisis phenomena, enterprise, proceeding in solvency, financial crisis, anticrisis measures.

УДК 657:446.37 (477)

Доц. І.Б. Дутчак, канд. екон. наук –
Львівський НУ ім. Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРАХУНКУ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ДОПОМОГИ З ВАГІТНОСТІ ТА ПОЛОГІВ

Розглянуто нормативні нововведення, які потрібно враховувати під час розрахунку допомоги з вагітності та пологів, а також висвітлено порядок відображення суми такої допомоги у бухгалтерському обліку і звітності підприємства.

Ключові слова: соціальне забезпечення, допомога з вагітності та пологів, листок непрацездатності, відпустка з вагітності та пологів, середньоденна зарплата, облік і звітність підприємства.

Правильність та своєчасність розрахунку декретних виплат набуває дедалі більшої актуальності, зважаючи на підвищення соціальних стандартів у нашій державі, в умовах, коли потрібно враховувати нововведення під час оплати працівниці відпустки з вагітності та пологів.

Основні проблемні аспекти виникають під час визначення середньоденної зарплати, що бере участь у розрахунку суми допомоги з вагітності та пологів, а також під час визначення видів виплат, що входять до фонду оплати праці, який враховується за обчислень величини середньоденної зарплати.

Аналізуючи дослідження і публікації щодо вирішення цієї проблеми, варто зауважити, що з введенням у дію Податкового кодексу України [1] було внесено визначеність та однозначність у підходах до оподаткування виплат працівникам. Порядок розрахунку допомоги і підстава для надання відпустки з вагітності та пологів регламентуються розгалуженою низкою підзаконних актів, що в сукупності висвітлюють окремі аспекти процедури нарахування і виплати такої допомоги [3, 7, 8]. Загалом, єдиного документа, що описував би всі можливі ситуації щодо нюансів нарахування, виплати і відображення в обліку та звітності допомоги з вагітності та пологів немає, а відповіді на окремі запитання можна знайти у бухгалтерських періодичних виданнях.

За період перебування жінки у відпустці з вагітності та пологів, їй виплачується допомога за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (Фонд з ТВП). За рахунок Фонду оплачується вся така відпустка, починаючи з першого дня. Нарховує та виплачує допомогу працівниці роботодавець, який потім зараховує цю суму в рахунок розрахунків з Фондом. Підставою для надання відпустки з вагітності та пологів є оформлений відповідним чином листок непрацездатності. Рішення про надання відпустки з вагітності та пологів і виплату допомоги приймає комісія (уповноважений) із соціального страхування, котра оформляє його протоколом типової форми, що наведено у додатку до Положення № 25 [5].

Комісія (уповноважений) зобов'язана прийняти рішення про надання допомоги (мотивовану відмову в наданні) протягом 10 днів з дня отримання документів від застрахованої особи (ч. 1 ст. 52 Закону №2240) [3]. Виплачується допомога в найближчий після дня її призначення термін, установлений для виплати заробітної плати. Допомогу з вагітності та пологів (ДОП) розраховують за формулою:

$$ДОП = ЗП_{СЕР} \times K_{КДВ}, \quad (1)$$

де: $ЗП_{СЕР}$ – величина середньоденної зарплати за останні шість або меншу кількість відпрацьованих повних місяців (від 1-го до 1-го числа) або за фактично відпрацьований час; $K_{КДВ}$ – кількість календарних днів, що припадає на відпустку з вагітності та пологів.

Принципово важливим моментом, який потрібно враховувати під час оплати відпустки з вагітності та пологів, що починається з 15.12.2009 р. та пізніше, є те, що оплачуються календарні, а не робочі дні, які припадають на таку відпустку. Відповідні зміни відбулися і в розрахунку показника середньоденної зарплати ($ЗП_{СЕР}$), який розраховується за такою формулою:

$$ЗП_{СЕР} = Д / K_{КДРП}, \quad (2)$$

де: $Д$ – дохід, що бере участь у розрахунку середнього заробітку та припадає на розрахунковий період; $K_{КДРП}$ – кількість календарних днів у розрахунковому періоді.

На відміну від звичайних лікарняних, допомога з вагітності та пологів завжди виплачується в розмірі 100 % середнього заробітку незалежно від страхового стажу працівниці. За розрахунку середньої зарплати для нарахування допомоги враховуються доходи ($Д$), що одночасно відповідають таким вимогам:

- 1) виплати належать до фонду оплати праці згідно з Постановою № 26 [8];
- 2) із них сплачувалися соцвнески (зокрема, ураховуються виплати, що не перевищують максимальної величини, з якої сплачуються соцвнески).

До внесення останніх змін до Порядку № 1266 [6] до розрахунку бралися виплати лише за відпрацьований час, внаслідок чого оплата щорічних відпусток, навчальних відпусток тощо не враховувалася в розрахунку. Станом на поточну дату, середня зарплата тепер розраховується не за один робочий, а за один календарний день розрахункового періоду, тому до розрахунку потрібно включати всі виплати як за відпрацьований, так і за невідпрацьований час, якщо такі виплати входять до фонду оплати праці та з них сплачуються соцвнески. Це підтверджує Мінпраці у листі від 18.01.2010 р., № 396/0/14- 10/18 та у листі № 7000 [4].

Стосовно перехідних відпускних зауважимо, що до розрахунку потрібно брати ту суму відпускних, що припадає на дні розрахункового періоду (незалежно від дати фактичної виплати таких відпускних). Наприклад, розрахунковий період становить вересень 2010 р. – лютий 2011 р. У серпні 2010 р. працівниці було виплачено відпускні з 25 серпня по 17 вересня. За розрахунку середньоденної зарплати для виплати декретних ураховується сума відпускних, що припадають на дні вересня (незважаючи на те, що виплата була